

Мр Милоје Ж. Николић

**Милорад Радојчић, БЕСМРТНИ РАТНИЦИ ВАЉЕВСКОГ КРАЈА
1912–1918. – Витезови Карађорђевог звезда, Међуопштински историјски архив Ваљево, Ваљево, 2014, 465.**

Свака подсећања на херојска дела пређашњих нараштаја, не само у ратничким оквирима, благодатно делују на потомке. Она их надахњују, охрабрују, повећавају самопоуздање и подстичу патриотизам и родољубље. Поред тих пожељних и узвишених осећања, дела предака могу да буду и неисцрпни кладенци сваковрсних искустава за потомке. Искуства старијих преношена су на млађе, не да би се старији гордили, већ да би својим с муком стеченим сазнањима помогли потомцима, када се нађу у сличним ситуацијама. Млади као млади, поготово у наше доба, нису у могућности да то ваљано схвате и прихвате, па то радије одбацују као сувишне и јалове придике.

Али, наш народ као државотворан, слободарски и ратнички није никада био лишен ни плодова духовног стваралаштва у свим могућим равнима. Да би некако доскочио неодговорности дела својих брљивих потомака, а схватајући вредност преживљених искустава, као и других видова умног стваралаштва, Он је оно што је сматрао драгоценим, лепим и поучним с мером и укусом понављао и подсећао. Томе су послужили гуслари певајући и преносећи јуначка дела, као и други облици испољавања народног лирског, приповедачког и музичког стваралаштва. Све је то памћено и усмено преношено у доба роп-

ства и немања своје државе. Када је коначно извојевао слободу и стекао своју државицу народ се масовно описменио и лагано као што трава расте своје стваралаштво је предавао својим образованим потомцима. Међу њима је било и оних који су се определили да проучавају прошлост. Многи су тада помислили да је коначно дошло доба за миран и уравнотежен живот којим су требали да управљају њихова деца преко државних полува власти које су они својом крвљу поново повратили у посед. Али на жалост, та предвиђања се нису обистинила. Отерани непријатељи нису били уништени и они су наставили своје старе замисли и чињења усмерена ка поновном поробљавању својих бивших поданика. Но сада су наступали мударје и промишљеније, па су своју вучју природу заогрунули јагњеном кожом. Веома опрезно, наизглед добронамерно њихови научници су најпре благо замагљивали поједине делове прошлости старе-будуће жртве, а потом су кривотворењима брисали или искривљивали поједине периоде наше историје. Мало по мало из њихових руку су нам стизале и „наше“ историје које су више одговарале њиховим интересима него истини, а о нашим интересима нико није ни помишљао. Таква „повесничарска“ делатност коришћена је за успављивање старе-будуће жртве.

Када се ти процеси, иначе дугог трајања прекомерно растегну или им се неким чудом појаве непланиране препреке, непријатељ изгуби стрпљење, пре свега западни па крене на нас са оружјем у рукама. Наша историја 20. в. је потврда овога што пишемо. Западни „пријатељи“, пре свега Германи и Англосаксонци су током 19. столећа користећи спектар културних, научних, привредних, политичких и војних делатности непрестано покушавали да од нас начине неког другог или другачијег који би с радошћу прихватио да буде њихов поданик или роб. Али залуд, то се није десило и Германи су изгубили стрпљење и на нас насрнули војном силом 1914. године. Како су се провели познато је, а томе је посвећена и студија о којој ће вечерас бити речи. Али залуд, они поново јуришају 1941, истини за вољу овога пута Хитлер је био рад да нас та чаша страдања заобиђе, али неколико наших генерала, енглеских шпијуна на миг својих газда из Лондона врше државни удар 27. марта и неспремне државу и војску бацају пред немачке тенкове. Дакле, англосаксонци нас гурају пред своје германске непријатеље. После другог светског рата наступио је период мира и таман када су многи помислили да се такве ствари више неће дешавати, на нас су поново кренули, овога пута удружени Германи, Англосаксонци и Романи свим расположивим средствима од политичких притисака, економских санкција па до војне агресије у периоду између 1991. и 1999. године.

Прошле године обележена је стогодишњица од почетка Великог рата (1914. – 2014.). Овакви тужни јубилеји увек пружају прилику да се потомци уозбиље, сагледају своје свеукуп-

но стање и настоје да на достојан начин обележе столеће ужасних страдања српског народа. Питање је да ли смо имали снаге за такав подвиг?

Један од ретких који су имали не само снаге, већ и одважности и прилежности, али и великог знања да се јуначким прецима одужи на достојан начин је господин Милорад Радојчић са студијом: *Бесмртни ратници ваљевског краја*, у издању Историјског архива у Ваљеву. Ова драгоцен књига плод је вишегодишњег стрпљивог истраживања архивске и библиотечке грађе као и стотине сати разговора са потомцима, сродницима и познаницима храбрих витезова ордена Карађорђевог звезде.

Своју вредну студију Радојчић је поделио на седам поглавља не рачунајући предговор који пружа значајна објашњења у вези обраде одабране теме. Аутор се обраћа читаоцима скромно их упућујући у своје истраживачке подухвате и савлађивање насталих историографских „брда и долина“, ради стицања потребних сазнања. Једном речју, марљиви истраживач на основу предговора може да крене у самостална истраживања сличних тема.

У уводном поглављу Ваљевски крај, аутор студије је свеобухватно приступио овом појму. Започео га је од најраније познате историје па до Ослободилачких ратова Србије са почетка прошлог столећа. Није запоставио ни топографско-географску, културну, привредну и остале равни.

У поглављу Учесће Ваљеваца у ратовима 1912 – 1918. прегледно је описано уређење војске Краљевине Србије уочи ослободилачких ратова, мобилизација, као и ратна дешавања у сва три рата у којима су учествовале ваљевске јединице.

Следеће поглавље посвећено је повести свих одликовања нововековне Србије, са посебним приступом и обрадом историје Ордена Карађорђе-ве звезде.

Средишње поглавље посвећено је биографијама носилаца Ордена Карађорђе-ве звезде или правилније витезовима Карађорђе-ве звезде. Оно је, као и остала поглавља, урађено марљиво и одговорно према строгим правилима историјске науке. После исцрпних биографских чињеница о сваком Витезу, следи списак коришћених историјских извора и литературе. Биографије су урађене према азбучном реду.

Пето поглавље се зове: Још по нешто о одликовању и одликованим. Овде се пише о начину стицања одликовања, као и скромности одликованих. Према подацима до којих је дошао Радојчић 339 лица, по неком основу везаних за Ваљевски крај, стекло је Орден Карађорђе-ве звезде. С обзиром на то, да има појединаца који су добили по неколико Ордена, највише три, њихов број се пење чак и до близу 500 ордена, што је заиста за дивљење. Урађена је и анализирана структура одликованих по више основа. Истражена је и животна судбина преживелих Витезова после окончања Великог рата. Драгоценна сазнања аутор је саопштио површно се дотакавши оснивања и оснивача четничког покрета са почетка прошлог столећа, чије језгро чине личности из овог краја. Иначе, четници су неустрасиво војевали штитећи Србе и њихове школе и свештенике у Јужној Србији, односно данашњој Републици Македонији од зулума турског и арнаутског башибозука или

олоша, као и крволочних и непредвидивих бугарских комитских чета.

У крајњем поглављу налази се поред скраћеница и списак коришћених историјских извора и литературе. Колики је истраживачки посао обавио колега Радојчић најлепше сведоче пописи коришћене необјављене архивске грађе, листова и часописа, као и литературе. На пример, списак коришћене литературе завршава се са бројем 227, а казивања живих носилаца неких података о одликованим са 201.

По ишчитавању ове знамените студије није могуће остати равнодушан. Пред читаоцем дефилију стотине српских витезова Ордена Карађорђе-ве звезде који су не штедећи своје животе, у бојевима испољавали невиђену и неочекивану не само храброст, већ и смиреност, промишљеност и мудрост, која више приличи њиховим очевима и дедовима. Они су по више основа били предњаци међу својим ратним друговима, који су у већини, по јунаштву мало заостајали иза њих.

После столећа од њихових подвига и страдања, све се сагледава у другачијим бојама. Покошене генерације у тим ратовима, као и доцнији долазак политичких снага које су на њих нерадо гледале, уназадили су не само Србију већ и целокупан Српски народ. Њиховим насилним нестанком створен је огроман прекид у природном развоју нашег народа у складу са наслеђеним традицијама и предањима.

И на крају шта рећи, осим искрених честитања марљивом и упорном посленику на проучавању наше повести колеги М. Радојчићу. Честитке ваља упутити и издавачу због објављивања ове драгоцене студије.